

Η εικόνα της Ανάστασης μέσα από τον χρωστήρα του αγιογράφου Νεόφυτου Ν. Ζωγράφου (1880-1961)

[Ορθοδοξία / Θεολογία της εικόνας](#)

[Βασίλης Βασιλείου, Θεολόγος-Καθηγητής Συμβουλευτικής & Επαγγελματικής Αγωγής](#)

Η Ανάσταση του Χριστού είναι η εορτών εορτή και η πανήγυρης των πανηγύρεων. Κατέχει εξέχουσα θέση στις καρδιές των πιστών και τιμάται σ όλο το χριστιανικό κόσμο. Η εικόνα της ανάστασης τονίζει τη νίκη του Χριστού πάνω στο θάνατο, τη φθορά και την αφθαρσία του ανθρώπινου γένους.

Η Ανάσταση δεν αποδίδεται ζωγραφικά αλλά μόνο μέσα από την εκκλησιαστική τέχνη της αγιογραφίας γιατί αποτελεί καθαρό εκκλησιολογικό γεγονός και όχι κοσμικό. Εξάιρεση αποτελεί το γνωστό έργο «Η Ανάστασις» του Κωνσταντίνου Παρθένη (1878 - 1967), ένα έργο του 1917, και ανήκει στη θρησκευτική «τριλογία» (τα άλλα δύο είναι: Οι τρεις Μάγοι και ο Θρήνος).

Εικ. 1. Η Ανάσταση, Ντύρερ Άλμπρεχτ 1512.

Όπως όλοι οι αγιογράφοι της εποχής του, έτσι και ο Νεόφυτος Ν. Ζωγράφος αποδίδει την Ανάσταση σύμφωνα με τα καθιερωμένα δυτικά πρότυπα, τα οποία πέρασαν στην ανατολή μέσα από τις χαλκογραφίες του Comelis Cort (1569), του Ντύρερ Άλμπρεχτ 1512, και στον ελλαδικό χώρο από τον αγιογράφο Ηλία Μόσκο (1657). Ο τύπος αυτός φαίνεται να εμφανίζεται στη μεσαιωνική δύση (ίσως από τον 11ο αι.) και γίνεται περισσότερο γνωστός κατά τον 14ο αι. από τον Τζιόττο (Giotto di Bontone, 1266-1337).

Η δυτική εικονογραφικά και τεχνοτροπικά - απεικόνιση της Αναστάσεως, υπήρξε θέμα ιδιαίτερα αγαπητό για τους Κρήτες ζωγράφους του 17ου αι., αλλά και για τους ζωγράφους της λεγόμενης «Επτανησιακής Σχολής» του 17ου και του 18ου αι. ίσως λόγω της κυριαρχίας των Ενετών σε αυτά.

Ο τύπος αυτός έγινε ευρύτερα γνωστός και στο Άγιο Όρος και διαδόθηκε για να κυριαρχήσει στην νεώτερη εκκλησιαστική τέχνη ως την εμφάνιση της γενιάς του '30, οπότε ζωγραφίστηκε ξανά η Εις Άδου Κάθοδος από τον Φ. Κόντογλου και άλλους. Ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε η εικόνα που βρισκόταν πάνω από την είσοδο του Παναγίου Τάφου στα Ιεροσόλυμα και οι πολλές ανατυπώσεις που έφεραν μαζί τους ως ενθύμια από το προσκύνημά τους οι Χατζήδες επιστρέφοντας στην Κύπρο και

στην Ελλάδα. Επίσης, στη διάδοση του προτύπου αυτού συνέτεινε και η ανατύπωση πολλών εικόνων του αγιογράφου Στεφάνου Επισκόπου Αρσινόης από τον εκδοτικό οίκο Απέργη στην Αθήνα.

Εικ. 2. Η Ανάσταση, Ηλίας Μόσκος, 1679.

Εικόνες της Ανάστασης δυτικού τύπου, συναντάμε σ ' όλη τη Κύπρο. Στο ναό της Παναγίας στο Πελένδρι (17ος αι). Το καταξιωμένο εργαστήριο της Μονής του Αγίου Ηρακλειδίου ακολουθεί το δυτικό πρότυπο (π.χ: στο Μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονα Αχερά (180ς αι.), στο εξωκκλήσι του Αγίου Γεωργίου της Άρπερας, Τερσεφάνου, στον Αναλυόντα, 18ος αι. κ.α). Ο γνωστός Αγιογράφος του 18ου αι. Θεοφάνης εκ Καισαρείας μιμείται το ίδιο πρότυπο π.χ. στο ναό της Παναγίας στο Κιβισίλι, στο εξωκκλήσι του αγίου Ανδρονίκου στην Τερσεφάνου, καθώς και όλοι οι μαθητές του αγιογράφου Ιωάννη Κορνάρου. Ο αγιογράφος Χριστόδουλος το 1898 υπογράφει μικρή εικόνα της ανάστασης στο ναό της Παλουριώτισσας με καθαρά αναγεννησιακό προσανατολισμό. Επίσης, παρόμοιες εικόνες εκτελούνται από όλα τα γνωστά αγιογραφικά εργαστήρια της Κύπρου τον 20ο αι. όπως αυτό της Μονής Σταυροβουνίου (Μητροπολιτικός Ναός Σωτήρος, 1944), της Μονής του Απ. Βαρνάβα στην κατεχόμενη σήμερα Έγκωμη, της Μονής Παναγίας Τροοδίτισσας αλλά και από πολλούς επώνυμους ή ανώνυμους αγιογράφους.

Εικόνες της Ανάστασης από το χέρι του Νεόφυτου συναντούμε σε πολλά εικονοστάσια αφού η εικόνα αυτή είναι απαραίτητη σε όλους τους ναούς για την λιτανεία του Μεγάλου Σαββάτου αλλά και καθ' όλη την Διακαινήσιμο εβδομάδα.

Τοποθετείται συχνά στη πάνω σειρά του εικονοστασίου εκεί που βρίσκεται το λεγόμενο δωδεκάορτο, στη μέση, αφού τρόπο τινά τέμνει τον εορτολογικό κύκλο του εκκλησιαστικού έτους.

Στις εικόνες αυτές δεν μπορούμε να διακρίνουμε σημαντικές τεχνοτροπικές ή σχεδιαστικές αλλαγές, γεγονός που δηλώνει την ύπαρξη ενός εικονογραφικού προτύπου που επαναλαμβάνεται με μικρές αλλαγές, τις περισσότερες φορές εξαιτίας του μεγέθους της εικόνας.

*Εικ. 3. Νικόλαος Παπαστεφάνου (αποδ.),
Ανάστασις, 1895, ναός Αγ. Μαρίας, Τερσεφάνου.*

Στο ναό της Αγίας Μαρίας Τερσεφάνου, βρίσκονται δύο εικόνες της Ανάστασης. Η πρώτη (εικ.3) και παλαιότερη αποδίδεται στον αγιογράφο Νικόλαο Παπαστεφάνου, πατέρα του Νεόφυτου και βρίσκεται στον γυναικωνίτη του ναού. Η εικόνα φέρει τη δυσδιάκριτη χρονολογία, 1895. Στο πρότυπο αυτό, ο Χριστός πάνω από το ανοικτό μνημείο εγείρεται μέσα σε δόξα με κόκκινες αποχρώσεις και χρυσό

βάθος. Κρατεί στο αριστερό χέρι κοντάρι που στην απόληξή του έχει σταυρό. Το κοντάρι φέρει κόκκινη διχαλωτή σημαία και έχει το δεξί υψωμένο σε στάση ευλογίας. Φορεί ιμάτιο στο χρώμα του χρυσού με κόκκινα γραψίματα που ανεμίζει. Στην αριστερή γωνιά ένας λευκοφορεμένος άγγελος κρατεί τον αποκεκλισμένο λίθο του μνημείου κοιτάζοντας απορημένος την σκηνή.

Οι ρωμαίοι στρατιώτες πάνοπλοι κοιμούνται ωσάν να απονεκρώθησαν, κρατώντας τα σπαθιά και τα κοντάρια τους. Η εικόνα αυτή αποτελεί και το πρότυπο του Νεόφυτου στις μετέπειτα απεικονίσεις του θέματος με μικρές παραλλαγές.

Εικ. 4. Νεόφυτος Ν. Ζωγράφος, Ανάστασις, 1937, ναός Αγ. Μαρίας, Τερσεφάνου .

Η άλλη εικόνα (εικ. 4) βρίσκεται τοποθετημένη στο εικονοστάσιο. Φαίνεται ότι η εικόνα αυτή με την υπογραφή του, NNZ και την χρονολογία 1937, αντικατέστησε την παλαιότερη εικόνα της Ανάστασης αφού αυτή είχε φθαρεί (η δεξιά πλευρά έχει καταστραφεί εξ ολοκλήρου). Η εικόνα είναι πανομοιότυπη με αυτή του 1895 με πιο φωτεινά όμως χρώματα.

Μια άλλη εικόνα (εικ.5) συναντούμε στο εικονοστάσιο του ναού των Αγίων Αναργύρων στους Αγίους Τριμυθιάς στη Λευκωσία. Η εικόνα μπορεί να αποδοθεί τεχνοτροπικά στον Νεόφυτο, με πιθανή χρονολογία το 1910 αφού το έτος αυτό

βρίσκουμε πολλές ενυπόγραφες εικόνες του στον ίδιο ναό. Η παράσταση αποδίδεται με ωραία και φωτεινά χρώματα αλλά με μια πιο απλή σχεδιαστική διάθεση. Ο Χριστός εγείρεται μέσα σε μια φωτεινή δόξα με γαλάζιες αποχρώσεις. Οι στρατιώτες είναι έντρομοι αλλά αυτή τη φορά είναι ξύπνιοι καλύπτοντας τα πρόσωπά τους με την ασπίδα ή τα χέρια τους.

Στο ναό του αγίου Θεράποντα στον Λυθροδόντα η εικόνα της Ανάστασης διατηρεί το πάνω μέρος πανομοιότυπο με μόνη διαφοροποίηση τη φρουρά των στρατιωτών. Η κουστωδία του Πιλάτου με πλούσιες στρατιωτικές στολές, αποδίδεται με εκστατικά πρόσωπα και έντονες κινήσεις να φυλάττει μάταια τον τάφο. Η εικόνα φέρει την υπογραφή του και χρονολογία αρχές του 20ου αι.

Εικ.-5.-Νεόφυτος-Ν.-Ζωγράφος-αποδ.-Ανάστασις-
1910-Αγιοι-Τριμιθιάς.

Πέραν τούτων, στο ναό της Αγίας Ειρήνης στα Περβόλια Λάρνακας λίγα χρόνια μετά (1927) το θέμα εμπλουτίζεται με την απεικόνιση στο βάθος της εικόνας των μορφών δύο μυροφόρων γυναικών να έρχονται προς το μνημείο ίνα αλείψωσιν το σώμα του Ιησού. Στην εικόνα οι άγγελοι είναι δύο, ένας δεξιά και ένας στα αριστερά με λευκές στολές και φτερούγες. Ομόθεμες εικόνες εντοπίσαμε και σε άλλους ναούς όπως του Αγίου Ιακώβου του Πέρση στη Χοιροκοιτία, στον Αγ. Ιωάννη το Πρόδρομο στη Λάρνακα, στην Αγ. Μαρίνα στον Αναλυόντα και αλλού.

Νέο εικονογραφικό στοιχείο που εισάγει ο Νεόφυτος είναι και η απεικόνιση της ανάστασης του Χριστού και γύρω από αυτήν οι εορτές του Πεντηκοσταρίου, δηλ. της Κυριακής του Θωμά, των Μυροφόρων, του Παραλύτου, της Σαμαρείτιδος, του Τυφλού, της Αναλήψεως και της Πεντηκοστής. Η εικόνα (εικ. 6) όπως είναι φυσικό, χρησιμοποιείτο καθ' όλη τη διάρκεια της εκκλησιαστικής περιόδου του Πεντηκοσταρίου για προσκύνηση και λιτανεία. Η ιστορήση αυτή παραπέμπει στην κυκλοφορία χάρτινων εικόνων από τα Ιεροσόλυμα και τη Ρωσία που αποτυπώνουν σκηνές από τη ζωή του Χριστού ή τα Θεία Πάθη. Οι εικόνες αυτές δίνονταν συχνά ως ευλογία από τον Πανάγιο Τάφο στα Ιεροσόλυμα.

Τα πρότυπα αυτά εντοπίσαμε στο ναό της Παναγίας της Αγγελόκτιστης στο Κίτι και στο ναό του Απ. Λουκά στην Αραδίππου.

Εικ.6.-Νεόφυτος-Ν.-Ζωγράφος-Ανάστασης-με-
εορτές-του-Πεντηκοσταρίου-1946-Παναγία-
Αγγελόκτιστη-Κίτι.

Η δυτικού τύπου εικόνα της ανάστασης προσπαθεί να εικονίσει με ρεαλιστικό τρόπο την ιστορική στιγμή της ανάστασης του Χριστού και τον τρόπο που το σώμα του Κυρίου εξέρχεται του μνήματος, γεγονός το οποίο, όπως μαρτυρεί η Αγία Γραφή, δεν είδε κανείς. Παρόλο που ο Νεόφυτος αντιγράφει και αυτός τα καθιερωμένα από καιρό δυτικά πρότυπα και φόρμες, εντούτοις, οφείλουμε να πούμε ότι δεν τα προσεγγίζει με διάθεση ακαδημαϊκή αλλά απλοϊκή και λαϊκότητα. Η τέχνη του είναι τέχνη λειτουργική, η οποία εξυπηρετεί τις λατρευτικές ανάγκες της Εκκλησίας.

Οι μορφές και τα σχήματα αποδίδονται χωρίς σαρκικό και επιτηδευμένο τρόπο με μια χαρούμενη και έντονη χρωματική παλέτα. Ο Ζωγράφος μας εντυπωσιάζει με τις λαμπερές και φωτεινές αποχρώσεις και μας εισάγουν στην πανηγυρική και ευφρόσυνο ημέρα του Πάσχα. Η απόδοση των μορφών γύρω από τον τάφο ιστορείται με απαλούς χρωματισμούς και με μια ναίφ διάθεση που αφήνει τον προσκυνητή να αισθανθεί το γεγονός της αναστάσεως ως μια προσωπική υπόθεση και ότι υπάρχει η αισιοδοξία και η ελπίδα της δικής του αναστάσεως. Η χρήση του χρυσού στο βάθος μας φανερώνει προσπάθεια σύνδεσης της εικόνας με τα βυζαντινά πρότυπα και το έντονο φως που πηγάζει από το σκοτεινό μνημείο, τη

μόνη ελπίδα του ανθρώπου για λύτρωση.

Ο Χριστός εξέρχεται του τάφου ως νικητής τροπαιούχος για να μας βεβαιώσει ότι νίκησε με τον θάνατόν του τον Θάνατο και συνανυψεί έτσι τον άνθρωπο στην Βασιλεία του την Ουράνιο. Τα χέρια του, ανοιγμένα διάπλατα, που πριν τρεις μέρες ήταν στον Σταυρό, αγκαλιάζει όλη την ανθρωπότητα και ενώνει τα το πριν διεστώτα.

Ο Όλβιος τάφος είναι ανοικτός και κενός, δεν μπόρεσε να κρατήσει για πάντα τον δημιουργό της ζωής και πλέον ζωής θησαυρός θείος αναδέδεικται. Ο λευκοφόρος Άγγελος, ο Θεός νεανίας, φαντάζει πολύ αδύναμος για να μετακινήσει τον μέγα λίθο του μνήματος. Η φρουρά, μάτια φυλάττει τον τάφο, ου γαρ καθέξει τύμβος αυτοζωίαν.

Αντικρίζοντας την εικόνα της Ανάστασης, ο πιστός χαίρεται με μια χαρά αληθινή και συνάμα παιδική, όπως παιδικά φαίνονται τα έργα του στα μάτια αυτών που θέλουν να παραμείνουν για πάντα παιδιά, γιατί σ' αυτά ανήκει η Βασιλεία των Ουρανών.

Βιογραφικά στοιχεία για τον αγιογράφο παρουσιάσαμε σε προηγούμενο άρθρο με τίτλο, Νικόλαος Παπαστεφάνου & Νεόφυτος Ν. Ζωγράφου Σύνομη αναφορά στο βίο και το έργο, δύο άγνωστων αγιογράφων του 19ου αιώνα στην Κύπρο.

<http://bit.ly/2Pz3tFb>